

Elizabeth Burney: Making people behave: Anti-social behaviour, politics and policy. Devon: Willan publishing, 2005.

Fokuset på bryssomme handlinger og lovbrudd i den lette enden av skalaen er et fenomen som går igjen i offentligheten i Norge, så vel som i andre Europeiske land. Ulike former for uorden settes ofte i sammenheng med teorier om storsamfunnets forfall, og manglende (selv)kontroll i deler av befolkningen, og i bestemte områder av byen. Denne mangelen på kontroll har også styringsmakter fattet interesse for, og ulike modeller og løsningsforslag har blitt iverksatt i en rekke land. I boka *Making people behave* av Elizabeth Burney (2005) settes den engelske Labour regjeringen og ett av deres tiltak under lupen.

Det empiriske utgangspunktet for boka er innføringen av en ny rettslig praksis i Storbritannia i 1997 med navnet *Anti-social behavior order (ASBO)*. Essensen i ASBO er at den muliggjør bruk av sivilretten på en strafferettslig måte ovenfor mindre former for uorden og bryssom atferd. På mange måter kan den minne om den mer berømte null-toleransen, men dette er en kosmetisk likhet. Der nulltoleransen er en ideologi som brukes til å slå ned på ethvert mulig lovbrudd i strafferettslig forstand, er poenget i ASBO at sivilretten skal fylle et hull som strafferetten ikke dekker. I et av bokas mest interessante kapitler (kap.2) tar forfatteren for seg det ideologiske bakteppe for innføringen av ASBO. I dette kapittelet blir også forskjellen til null-toleransen tydelig. ASBO er ikke bare tenkt til å fylle et strafferettslig tomrom, dette handler også om en politisk ideologi hos Storbritannias forhenværende statsminister Tony Blair og hans krets. Blair var svært inspirert av kommunitarismen, og de tette samfunns kontroll (ibid:18-19). Slik representerte Blair noe annet, sett i lys av Thatcher og hennes berømte uttalelse "There is no society". New Labours analyse var at de sosiale problemene i bydeler og enkelte mindre byer i England skyltes en manglende sosial kontroll i nabolaget. Ideen er nær den forhenværende norske statsministeren Gro Harlem Brundtlands uttalelse om at nabokjerringa må på banen igjen, men New Labour nøyer seg ikke med oppfordringer. De setter i kraft ASBO, et sivilrettslig tiltak for å bekjempe kriminalitet i den lette enden av skalaen. Dette er noe kvalitativt annet enn null-toleranse. Sivilrettens inntog er ikke bare er en måte å fylle et strafferettslig tomrom på, men også et ideologisk skifte (ibid: 29-32). De resterende kapitlene i Burneys bok går med til å belyse hvorfor denne bevegelsen, og dens bruk av sivilretten er dypt problematisk. I kapittel fire peker Burney på hvordan de sosiale problemene ikke primært kan forstås som et uttrykk for byens manglende/skadelige sosialisering, men heller må knyttes an til endring i klasserelasjoner, deindustrialisering og offentlig fattigdom. I kapittel fem og seks behandles problematikk knyttet til skjønnsutøvelse og samarbeid på tvers av institusjonelle sektorer. Her tematiseres også den sosial urettferdige håndhevelsen av ASBO. I kapittel syv gjøres en

komparativ analyse med henholdsvis Nederland og Sverige der den velferdsstatlige modellen i Skandinavia erklæres mer eller mindre overlegen. Samlet sett kan bokas sies å gi en politisk funksjonsanalyse der intensjoner måles opp mot konsekvenser og fallitten erklæres.

Burney sin bok tar for seg et viktig fenomen, og er rik på referanser og informasjon. Likevel, og kanskje nettopp derfor, skuffer boka på vesentlige punkter. Man skulle kunne tenke seg at en akademisk tekst med dette tema, skulle kunne gjøre en meget interessante og informert analyse. Burney derimot legger seg i et mellomsjikt der hun istedenfor å analysere egen empiri, presenterer en rekke andre forskningsbidrag, som støtter opp under det på forhånd gitte resultat: ASBO er dypt problematisk. Hennes primære analytiske grep er å kvantifisere eget standpunkt. Dette påtross av at apendix og skrivemodusen tilsier at hun har gjennomført et empirisk arbeid. Resultatet er at teksten blir forutsigbar. Boka er detaljrik, men den mangler selvstendig analyse; noe som igjen medfører at en til enhver tid vet hva som kommer. Men forutsigbarheten er et overflate problem. Det alvorlige er den mer (a)teoretiske modusen. Burney gjør seg selv til funksjonær. Ikke da som en del av statsapparatet, men med væremåten til en realpolitiker. Teksten anvender vitenskaplige tekster i det politiske feltet ikke primært som analyse, men som maktmiddel. Hun låner det vitenskaplige felts autoritet. Dette er ingen dødssynd, men det heftes ved det som kan kalles politisk immanens. Det finnes ingen overskridelser i Burneys tekst, den følger det realpolitiske felts logikk. Poenget er ikke at sosiologisk eller kriminologisk forskning noensinne vil være apolitisk, eller bør søke å være det. Like lite som Burney nødvendigvis tar feil i sin kritikk av ASBO. Poenget er at sosiologien som felt har en logikk som åpner for politisk transendens. Det er i feltets autonome logikk sosiologiens bidrag gjør seg gjeldende på selvstendig grunnlag. Når Burney fremstår (real)politisk immanent blir hun ikke frigjørende, snarere lar hun seg trollbinde av sitt eget maktspill. Bekymringen ligger i at den politiske immanente karakter tapper sosiologisk praksis for mening, da den undergraver dens autonomi, og dermed også blir trellaktig. Den politiske immanens hos Burney gjør slik at den sosiologiske praksisen faller for den formelle logikks epistemiske grep. Et episteme som brister under et press transendent sosiologi på sitt beste evner å påføre. Det politiske stridsfelt karikerer standpunkter, og dermed også Burneys analyse. Samlet blir dermed dessverre *Making people behave* ikke en reell intervensjon, slik man må anta at hun ønsker at den skal være; til det er analysen for endimensjonal. Synd for boken omhandler et viktig og spennende tema.

Sverre Flaatten

Politihøgskolen i Oslo

Sven Granath: *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980-2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys.* Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 25, Stockholms universitet, 2007.

Ungdomsbrottsligheten tilldrar sig stort intresse, såväl kriminalpolitiskt som kriminaljournalistiskt. Ämnet som sådant dissekteras flitigt av forskare från skiftande vetenskapsområden. Gemensamt för deras undersökningar av empirisk och rättsdogmatisk samt teoretisk karaktär är att förutsäga något om framtidens brottslighet och att reaktion vid ungdomskriminalitet kan ha större effekt på brottsutvecklingen jämfört med för vuxna kriminella. Utgångspunkten för genomförd forskning inom området är av varierande slag. I Sven Granaths avhandling utgörs den av studier av lagar, som reglerar rättsliga reaktioner, analyser av påföljdsval, och brottsrubriceringar samt annan rättslig praxis vid dödligt ungdomsvåld. Systematiska genomgångar av lagändringar och förändringar i den brottslighet, för vilken unga lagförts, antas kunna ge förklaringar till varför allt isär fler ungdomar tilldöms de mer ingripande påföljderna och varför brottsrubriceringarna blivit mer stränga vid denna typ av brott.

Avhandlingens syfte är att beskriva och analysera förändringar i de rättsliga reaktionerna på ungdomsbrott åren 1980-2005. Med ungdomar avses individer i åldern 15-17 år. Särskild tyngdpunkt ligger på tidigare konstaterade ökningar av de mer ingripande påföljderna och de mest allvarliga brottsrubriceringarna, dvs. mord, dråp och misshandel med dödlig utgång. I undersökningen söks svaren till i huvudsak två frågor; om de rättsliga reaktionerna, påföljdsval av domstol och åklagarens val av lagföring samt brottsrubriceringar i form av uppsåt, blivit mer ingripande oberoende av förändringar i själva brottsligheten och "om reaktionerna förändrats i enlighet med eventuella lagreformer eller om förändringar sker även oberoende av, eller till och med i motsats till, dessa".(s.13) Grundläggande ståndpunkt i avhandlingen är att förändringar i straffrättsliga reaktioner inte bara kan förklaras av förändringar i själva brottsligheten eller i lagreformer utan även av rådande samhällsklimat samt att lagändringar och reformer kan få andra effekter än vad som avsetts från lagstiftarens sida, t.ex. genom s.k. netwidening. Avhandlingen innehåller två kvantitativa empiriska undersökningar varav den ena studerar förändringar i påföljdsval och den andra förändringar i brottsrubriceringar. Därutöver innehåller avhandlingen en rättsdogmatisk undersökning där lagar och prejudikat från högsta domstolen studeras. Avhandlingen ligger enligt Granath närmast en hermeneutisk forskningstradition med deskription och resultat först samt teori därefter.

I avhandlingens andra kapitel ger Granath sig i kast med att förklara reaktions-systemets grundbegrepp, rättsfilosofier och brottspreventiva strategier. Han följer den kronologiska ordningen för en ung lagöverträdare från förundersökning till

val av påföljd. Det rättsliga området är komplicerat, särskilt som beskrivningen även inkluderar unga under 15 år. Det kan vara en förklaring till att Granath på vissa punkter missvisande anger vem som gör vad och tjänstepersonens behörighet hos respektive rättsvårdande myndighet samt påföljdssystemets innehåll. När det gäller de specifika påföljderna för unga lagöverträdare är beskrivningen utförlig, vilket är av relevans för besvarandet av avhandlingens huvudfrågor. Granath tar även upp de lagändringar som skett efter år 2005. Efter genomgången att rättskedian vidgas perspektivet till preventionsteorier, diversionsmodellen och reparativ rättvisa. Det är berikande och Granath framställer dem på ett lättillgängligt sätt. I vår allt mer globaliserade värld, vilken i allt större utsträckning även inkluderar straffrätten, är det viktigt att påtala straffteoriernas såväl internationella prägel som dess historiska bakgrund. Det därpå följande kapitlet avhandlar brottsrubriceringen och det subjektiva rekvisitet. Därmed avses i huvudsak brottsrubriceringen vid grova våldsbrott och uppsåt.

Det tredje och sista kapitlet i avhandlingens introduktionsdel innehåller studier av lagstiftningen på området. Här fördjupar sig Granath i de delar av påföljdssystemet och lagföringsprocessen som gäller unga lagöverträdare samt söker svaren till två frågeställningar: Finns det någon övergripande tendens i lag- och praxisförändringar som signalerar mer stränga reaktioner på ungdomarnas brott? Och vilka förändringar i påföljdsväl och brottsrubriceringar kan vi förvänta oss utifrån reformerna? Här omnämns ökade utredningsmöjligheter för polisen, förändringar av åtalsunderlåtelseinstitutet, reformen av påföljdssystemet år 1988, ökade krav på föräldramedverkan, införandet av slutna ungdomsvård och vårdplan vid överlämnande till vård samt fler civila vuxna i lagföringsprocessen. Enligt Granath har reformerna i påföljdssystemet medfört att utrymmet för divergering har minskat. Det är en intressant aspekt. Därutöver bör nämnas krav om rättssäkerhet vid misstanke om brott av en ung lagöverträdare samt eftersträvad harmoni med barnkonventionen och som lett till förändringar i systemet. Granath nämner även att lagföringsprocessen ska 'avbyråkratiseras' och ger som exempel snabbare reaktioner, samma åklagare, fler vuxna och att den unga skall ställa till rätta efter sig. Han ser här en koppling till den reparativa rättvisans strategier för brottsprevention. Därutöver bör tilläggas betydelsen av att myndighetsutövning, och särskilt mot unga, är tydligt reglerat i lag. Fortfarande idag råder det obalans i lagföringsprocessen mellan rättsvårdande myndigheter och en ung person misstänkt för brott. Involveringen av myndighetsutövare med rätt kompetens och fler vuxna och civila kan även ses som ett led i den utvecklingen. När det gäller förväntade förändringar i påföljdsväl och brottsrubriceringar pekar Granath på uppvärderingen av straffvärdet genom lagändringen år 1988. Han hänvisar här till Jareborg och Zilas forskningsresultat, att HD tolkat proportionalitetsprinci-

pen felaktigt då annan påföljd än fängelse inte ansetts tillräckligt ingripande i förhållande till brottslighetens straffvärde och därmed funnit att synnerliga skäl förelegat för fängelse. I kapitlet tar Granath åter upp brottsrubriceringar och uppsåtsbedömningar samt ställer frågan: Har det kommit några nya riktlinjer eller överrätter som direkt kan förklara eventuella förändringar över tid i rättsväsendets bedömningar av uppsåten vid ungdomars dödliga våldsbrott? Likgiltighetsuppsåtet kan möjligtvis ha lett till svårare brottsrubriceringar och då fram för allt för de äldre ungdomarna.

Del II och III i avhandlingen innehåller de två empiriska undersökningarna. I den första studeras påföljder vid över 250 000 lagföringar av ungdomar åren 1980-2005. Av de kvantitativa analyserna framgår hur de har lagförts; åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller dom samt vilka påföljder som ådömts av domstol. Förekomsten av olika huvudpåföljder har studerats över tid med variabler som brottstyp, tidigare brottslighet, ålder och kön. Analyserna visar enligt Granath "tydligt att påföljdsvalen för ungdomars brott gått mot att bli mer ingripande och, i vissa avseenden, mer stränga." (s. 83) Tillämpningen av åtalsinstitutet har för vissa brottstyper reducerats med drygt hälften. Påföljderna överlämnande till vård inom socialtjänsten och sluten ungdomsvård har ökat. Vid de grövsta våldsbrotten har frihetsstraffen blivit den i huvudsak vanligaste påföljden. Granath påpekar samtidigt att andelen våldsbrott bland ungdomsbrottsligheten har ökat. Han diskuterar även undersökningens resultat i form av net-widening, dvs. att överlämnande till vård inom socialtjänsten har kommit att ersätta åtalsunderlåtelse och dagsböter i stället för påföljder inom kriminalvården liksom vård inom socialtjänsten ersätts med slutna ungdomsvård i stället för att vara ett alternativ till fängelse. Granaths resultat pekar på allvarliga brister i lagföringsprocessen. I det sammanhanget bör tilläggas att situationen blir än mer prekär när institutionen som verkställer påföljden slutna ungdomsvård även inkluderar unga som med anledning av ett vårdbehov tvångsomhändertagits efter beslut av förvaltningsdomstol. När det gäller betydelsen av att färre ungdomar lagförs samtidigt som påföljderna blivit mer ingripande knyter Granath an till diskussioner av processekonomisk karaktär, om stämplingsteori och välfärdspolarisering. Därutöver bör nämnas att lagföring i form av en domstolsprövning också har ett rättssäkerhetsperspektiv. Vad överlämnande till särskild vård inom socialtjänsten eller fr.o.m. 2007, ungdomsvård, egentligen innebär, kan också vara av värde vid diskussioner om svårare påföljder. En jämförelse med utvecklingen av strafföreläggande bland unga lagöverträdare är även intressant i detta sammanhang. Den nu ökade möjligheten att använda institutet åtalsunderlåtelse, och som Granath nämner, har också en processekonomisk effekt i avseendet att socialtjänsten måste prestera insatser men utan att någon domstolsförhandling genomförs.

I den andra empiriska undersökningen studeras 165 ungdomar lagförda för mord, dråp, misshandel eller grov misshandel med vållande till annans död, rån med vållande till annans död "där modus bestått i grov misshandel, samt mord- eller dråpförsök åren 1982-2005" (s. 90). Tidsperioderna, som jämförs, består av fyra olika sexårsperioder alternativt tre åttaårsperioder. Utgångspunkten för bedömningar av orsaker till förändringar i brottsrubriceringar utgörs av variabler som brottsrubriceringar, våldsmetod, motiv, plats, tidigare belastning hos gärningspersonen, tidigare insatser från socialtjänsten m.m.. Vid analysen av undersökningens resultat menar Granath att sjukvårdshypotesen, dvs. akutsjukvårdens förbättringar, är av relevans. Resultaten visar "att rättsväsendet kommit att se alltmer strängt i uppsåts- och ansvarfrågorna när unga funnits skyldiga till dödligt våldsbrott". (s. 145) Förklaringen ligger i "en förändring av hur ärendena *bedöms*"... (s. 146). Den förändringen har föranletts av att likgiltighetsuppsåtet ersatt det eventuella uppsåtet, dvs. straffansvarsområdet för grova våldsbrott har utvidgats. Mot ovan resonemang anför dock Granath tre invändningar; likgiltighetsuppsåtets begränsningar när det gäller unga lagöverträdare, att även med ett hypotetiskt uppsåt kunde samma utveckling ha varit möjlig och utvidgningen av rättsliga definitioner. Han ger därmed exempel på en av forskarens viktigaste uppgifter, nämligen att även inkludera andra förklaringar till ett erhållet resultat. Hans slutsats beträffande problemen med att tolka kriminalstatistiken är en lärdom som delas av andra forskare inom området.

I den sista och fjärde delen av avhandlingen diskuteras resultaten i ett vidare perspektiv. En omständighet som lyfts fram, och i överensstämmelse med flera skandinaviska kriminologer, är en tilltagande politisering av kriminalpolitiken. Därmed avses "en 'lag och ordning-retorik', en ökad populism och en tilltagande tilltro till straffrättsliga åtgärder för att effektivt minska brottsligheten". (s. 155) Till detta lägger Granath de s.k. net-widening-effekterna. När det gäller reaktionsförändringar som inte beror på lagändring kan det enligt Granath "inte uteslutas att strängare attityder bland praktikerna i åklagar- och domstolsledet är en *indirekt* effekt av att brott och åtgärder mot brott alltmer uppmärksammas i den politiska och massmediala debatten". (s. 157) Den massmediala påverkan av rättskedjan leder i sin tur till frågor av ekonomisk relevans. Granaths kapitel om marknadsekonomins effekter på kriminalpolitiken och reaktionssystemet är därför relevant. Det kan även tilläggas att mikroekonomiska frågor kan vara av betydelse när förklaringar söks till förändringar i reaktionssystemet. Beträffande den nu gällande straffteorin nyklassicism är den enligt Granath "delvis och indirekt en viktig förklaring till de förändrade reaktionerna på ungdomsbrott." (s. 160) men "(B)ehandlingstanken framstår faktiskt som minst lika etablerad som tidigare, men den *kommer in senare i rättskedjan än tidigare*". (s. 160) Därutöver menar Granath att våldets deflation och brottsofferdiskursen är ytterligare omständigheter som kan öka förståelsen av förändringar av rättsliga reaktioner vid våldsbrott begångna av ungdomar.

Granaths kriminologiska avhandling är ett intressant och välgörande bidrag till den samhällsvetenskapliga utvecklingen. När det gäller att söka förklaringar och skapa förståelse för vårt rättssystem är empiriska studier sammanvävda med rättspraxis av betydelse. Vi ser därför framemot fler nationella och internationella forskningsbidrag inom området.

Kerstin Nordlöf
Örebro universitet

Lars Plum og Andreas Laurson (red.): *Enhver Stats Pligt. International strafferet og dansk ret*. København: Dansk Jurist- og Økonomforbunds Forlag, 2007.

Man plejer at definere folkeretten som den ret, der gælder mellem staterne, medens national ret er bindende for individer. Traktater og anden folkeret skal normalt transformeres for at få gyldighed i national ret, i hvert fald i dansk ret. Men transformationen kan bestå i en blot konstatering af normoverensstemmelse, altså konstatering af at dansk ret allerede indeholder den af folkeretten krævede norm.

Den internationale strafferet er en mellemting. Den straffer individet, men siges alligevel at tilhøre folkeretten, idet den enkelte stat, af hensyn til andre stater, har en forpligtelse til at straffe eller udlevere jvf. straffelovens par.8,stk.6, hvis det drejer sig om en international forbrydelse.

Den internationale strafferet, som den nu er nedfældet i f.eks. statuten for Den Internationale Straffedomstol i Haag, ICC, er en overbygning på national strafferet. Det vil sige, at det nationale retssystem kommer i første række, og kun i de formentlig sjældne tilfælde, hvor det nationale system ikke er tilforladeligt, f.eks. i forfølgelsen af overgreb mod mindretal, og intet andet nationalt system har kompetence og er villig til at forfølge den internationale forbrydelse, kan den internationale ret træde i funktion. Så også forfølgelse af internationale forbrydelser som folkemord, forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser vil normalt ske for en national domstol.

Der er kommet en meget nyttig og spændende bog: *Enhver Stats pligt...*, der i tre dele beskriver dette i realiteten nye fænomen, som danske retsmyndigheder kan komme til at beskæftige sig med. Bogen er bygget op af selvstændige kapitler, med forskellige bidragydere. Og lad mig straks sige, at en af de få indvendinger, jeg har mod denne bog, er, at den ikke indeholder et forfatterregister.

Bogens første del indeholder kapitler, der viser hvordan den internationale strafferet, som den navnlig er udviklet i de særlige kriminalretsretstribunaler, der har været nedsat af FN de senere år, ser ud. Her bliver man præsenteret for så fremmedartede begreber som Joint Criminal Enterprise og Kommandatansvar og får forklaret, hvordan disse juridiske figurer skal behandles efter dansk ret.

Bogens anden del har kapitler om dansk retsplejemæssige og strafferetlige bestemmelser vedrørende internationale forbrydelser. Her vil man også finde et kapitel om amnesti. Og selvom det ikke er et begreb, vi normalt har beskæftiget os med herhjemme, kan det nu få betydning, hvis en Pinochet eller ligesindet skulle finde på, at slå sig ned i landet. Lige netop på det område vil den stakkels praktiker dog ikke få megen brugbar vejledning i denne bog. Der angives nogle afvejningsprincipper, men i øvrigt er der holdepunkter for, at intet land er forpligtet til at føre en sag, hvis den er dækket af en amnesti, men at man heller ikke begår et folkeretsbrud, hvis man forfølger en af de begåede internationale forbrydelser uanset en mellemliggende amnesti.

I bogens sidste del er det kapitel, som jeg har fundet særlig interessant. Der hedder: Mod en mindre statscentreret international retsorden – nogle udviklingstendenser. Her er f. eks. angrebet på Kosovo og angrebene på Irak og Afghanistan sat ind i en større retslig sammenhæng. Det overordnede synspunkt er, at FN-systemet ganske vist tillægger suveræniteten mindre betydning end tidligere i forhold til staters pligt til at beskytte alle dele af sin egen befolkning, men at enkelte medlemmers væbnede angreb på suveræne stater uden bemyndigelse fra Sikkerhedsrådet dog stadig er folkeretsstridig. Så man kan herudaf udlede, at Danmarks deltagelse i selve krigen i f.eks. Kosovo var retsstridig, men at det internationale samfund sagde god for den efterfølgende okkupation, som FN stod i spidsen for. Der er ingen folkeretlig regel, der giver befolkningen selvbestemmelsesret, eller ret til at danne en selvstændig stat.

Serbien har indbragt spørgsmålet om Kosovos selvstændighed for den internationale domstol (CCJ) i Haag. Det oplyses, at man i sin tid også prøvede at få angrebet mod Kosovo prøvet, men at domstolen dengang afviste sagen som faldende udenfor domstolens kompetence. Det er spændende at se, om de også denne gang finder en vej uden en stillingtagen.

Der er også i dette kapitel nogle overvejelser om den rolle, USA har spillet i en periode efter ophøret af den kolde krig, hvor dette land var uden konkurrence på den internationale scene. Analysen fører frem til, at det har været afgørende for amerikansk opbakning om de internationale institutioner, om man har haft styrken til at beherske den pågældende institution. Ellers har man trukket sig tilbage, og er gået sine egne veje.

Som allerede sagt, har jeg ikke mange indvendinger mod bogen. Jeg deler forfatterens tvivl overfor, om det virkelig kan være rigtigt, når ICTY vedrørende kommandantansvaret har fastslået, at man godt efter denne regel kan dømmes for folkedrab, selv om det forhold den sigtede har burdet være på vagt overfor "kun" vedrører forbrydelse mod menneskeheden, mens folkedrabet ikke var ønsket af sigtede. Her kunne forfatteren godt have udtalt sig fastere og vist lidt mindre respekt for de pågældende dommere.

Appelkammeret har nu i anden forbindelse (sag no. IT-03-68-A) fastslået, at vel anerkender man medvirken, statuttens par.7,stk 1, i form af unkladelse, og at man efter omstændigheder kan fortolke en overordnetes blotte tilstedeværelse på gerningsstedet uden at gribe ind som stiltiende tilskyndelse, men at domfældelse for unkladelsesforbrydelse ellers kræver en højere grad af "konkret indflydelse" på den underordnedes adfærd. Foruden at han subjektivt har indset at hans unkladelse var af afgørende betydning for at handlingen blev begået.

På et enkelt punkt har bogen allerede haft indflydelse. Kritikken af, at vi ikke i dansk strafferet havde en selvstændig bestemmelse om tortur, men forlod os på normoverensstemmelse, er nu rettet.

For alle os, der i folkerettens teori knap nok er kommet længere end at læse Ross, er det som sagt en god, nyttig og ligefrem spændende bog. Og er der så iøvrigt nogen, der kan forklare, hvorfor vi ikke skulle kunne retsforfølge en pirat, der forsøger at borde et udenlandsk skib. Jeg har hidtil troet, at pirateri var typeeksemplet på en international forbrydelse.

Hans Henrik Brydensholt
København

Per-Olof H. Wikström & David A. Butterworth: Adolescent Crime. Individual Differences and Lifestyles. Willan Publishing, 2006, 286 s.

Bogen angår en selvrporteringsundersøgelse blandt alle 14-15-årige elever i 13 skoler i en mindre engelsk by, Peterborough, i 2000. Endvidere er der gennemført en interviewundersøgelse med en mindre del af eleverne vedrørende de unges tidsforbrug. I alt knap 2000 elever har deltaget i selvrporteringsundersøgelsen, og deltagelsesprocenten er meget høj, over 90 pct.

Sammenlignet med nordiske selvrporteringsundersøgelser synes kriminalitetsniveauet blandt de engelske unge at være nogenlunde det samme, men det er naturligvis vanskeligt at foretage sammenligninger, når de anvendte spørgeskemaer varierer. Det er da heller ikke kriminalitetsniveauet som sådant, der er af primær interesse for Wikström og Butterworth, men hvilke forhold der kan forklare forskelle mellem de unges kriminalitetsniveau. Formålet med undersøgelsen er således at belyse, hvilke risikofaktorer der ligger bag kriminalitet. Ikke mindst de unges livsstil er i fokus i undersøgelsen.

I bogen gennemføres en forholdsvis slavisk gennemgang af betydningen af de enkelte faktorer hver for sig, ligesom der for hvert område – familiens sociale position, individuelle risikofaktorer, den sociale kontekst og livsstil – gennemfø-

res multivariate analyser for at se, hvilke faktorer inden for de enkelte områder der især har betydning for forekomsten af kriminalitet. Afslutningsvis vurderes betydningen af samtlige variabler i en samlet model.

Der er både mange forventede og mange interessante fund i undersøgelsen. Jeg skal her alene omtale dem, som i rapporten fremhæves som de vigtigste resultater. Ud over at konstatere, at mindre alvorlig kriminalitet er normalt blandt de unge, fremhæves, at omfattende kriminalitet almindeligvis også indbefatter mangeartet kriminalitet, herunder alvorligere kriminalitet, og at unge lovovertrædere selv hyppigere er ofre for kriminalitet end andre unge.

Et interessant fund er, at betydningen af køn er ganske beskednen, når der tages hensyn til øvrige forhold. Den velkendte forskel mellem drenges og pigers kriminalitetsfrekvens skal således ifølge undersøgelsen i høj grad forklares med, at flere af pigerne er karakteriserede ved stærke beskyttende faktorer, såsom høj selvkontrol, og at få piger har en højrisikolivsstil, jf. det senere.

Også familieforholdene har en forholdsvis beskednen betydning for kriminalitet. Indirekte ses dog en effekt, idet unge fra mere ressourcetsvage miljøer har en højere risiko for lav selvkontrol, som har en væsentlig betydning for kriminalitet. Heller ikke de unges etniske baggrund har stor betydning for kriminalitet, dog med den interessante undtagelse, at piger med asiatisk baggrund har betydeligt lavere kriminalitetsrisiko end de øvrige unge.

Undersøgelsen finder derimod en stærk sammenhæng mellem de unges kriminalitetsrisiko, deres selvkontrol, prosociale værdier og skamfølelse. Sidstnævnte er målt ved hjælp af seks spørgsmål om fx skamfølelse ved at ens bedste ven eller ens skolelærer opdager, at man var blevet taget for butikstyveri. Personens prosociale værdier er konstrueret på baggrund af stillingtagen til 14 udsagn om kriminalitet og problematisk adfærd. Ligeledes er personens selvkontrol noget, der er konstrueret gennem en skala, der er udarbejdet i begyndelsen af 1990'erne, og som er anvendt i flere undersøgelser. Skalaen omhandler 13 udsagn af typen: 'Sommetider tager jeg en risiko bare for sjov' og 'Jeg tænker aldrig på, hvad der skal ske med mig i fremtiden', som de adspurgte kan erklære sig enige eller uenige i. Scoren på disse spørgsmål lægges sammen, og den samlede score antages at afspejle graden af selvkontrol.

Endelig viser undersøgelsen, at der er stærk sammenhæng mellem kriminalitet og det, der kaldes en højrisikolivsstil. Dvs. en livsstil, hvor den unge hyppigt færdes i by- eller butikcentre sammen med kriminelle kammerater og er påvirkede af rusmidler. Undersøgelsen viser imidlertid også, at livsstilen ikke har samme betydning for alle unge, og på denne baggrund opstilles en inddeling af de unge i tre grupper.

Den første gruppe er de 'tilbøjelighedsbetingede lovovertrædere' ('propensity induced offenders'), Gruppen, der er på ca. 6 pct., har en generel høj risiko for at begå kriminalitet – uanset livsstil og situationelle faktorer. Det er en gruppe, der er karakteriseret ved at score højt på de individuelle risikofaktorer, og det er også blandt unge i denne gruppe, man kan forvente at finde dem, der fortsætter med kriminalitet ud over ungdomsårene. Det er på mange måder en velkendt gruppe, der er beskrevet i mange undersøgelser, idet det er de unge, der står for en uforholdsmæssig stor del af den samlede ungdomskriminalitet.

Den anden gruppe, de livsstilsbetingede lovovertrædere ('lifestyle-dependent offenders'), udgør knap halvdelen af alle unge. Det er unge, som beskrives som 'balancerede' med hensyn til individuelle risikofaktorer og beskyttende faktorer, og hvis kriminalitet først og fremmest er betinget af livsstilen. Disse unge står også for en væsentlig del af kriminaliteten, men de er mindre i risiko for at fortsætte med at begå kriminalitet.

Alle øvrige unge er inkluderet i gruppen 'situationelt betingede lovovertrædere' ('situationally limited offenders'). Disse unge er veltilpassede og karakteriseret ved individuelle beskyttende faktorer. Mange af dem vil aldrig begå kriminalitet, og der er kun risiko herfor, såfremt de kommer i situationer, der kan betragtes om risikable. Det kan især forekomme i forbindelse med indtagelse af alkohol eller stoffer. I forhold til den samlede kriminalitet, de unge i undersøgelsen har begået, står denne ganske store gruppe for en tiendedel.

Ikke mindst ud fra en kriminalpræventiv synsvinkel forekommer denne inddeling af de unge som både interessant og mere konstruktiv og anvendelig end de andre inddelinger, der er set gennem årene.

Overordnet finder jeg undersøgelsen vældig god og vigtig, også i en nordisk sammenhæng, og jeg tror, det ville være interessant at gennemføre tilsvarende analyser med henblik på at belyse, i hvilket omfang kriminalitet blandt unge i vore lande er livsstilsbetinget. Bogen er pædagogisk opstillet og let tilgængelig. Den kan varmt anbefales til dem, der forsker i ungdommens kriminalitet. For den meget interesserede kan peges på en ganske tilsvarende bog – både i opbygning, analyse og inkluderede variabler, nemlig Stephen Boxford: *Schools and the Problem of Crime*. Også den bog, der er fra 2006 og fra Willan, er baseret på en selvrapporteringsundersøgelse, men fokuserer alene på den kriminalitet, de unge begår i skolen.

Britta Kyvsgaard

Justitsministeriets Forskningskontor

Stefan Grawe: Die strafprozessuale Zufallsverwendung. Mohr Siebeck Tübingen 2008. ISBN 978-3-16-149659-2. XII + 415 pp.

Ved ransgning efter mordvåbnet hos den mistænkte finder politiet ikke blot våbnet, men også kosterne efter indbrudstyverier uden forbindelse med mordet, og efter fundet af våbnet ransages lejligheden til bunds, hvorved yderligere koster findes. Kan kosterne anvendes som bevis i en sag om tyveri, og kan ransagningen fortsættes, når det umiddelbare formål er opfyldt? Forf.: Ja til det første spørgsmål, nej til det andet, p. 67 ff. Under en række aflytninger af A's telefon i anledning af mistanke om terror taler A ikke blot om egne forbrydelser, men omtaler også den muligt medskyldige B og medvolderen C, som ikke har opfyldt sin strafbelagte pligt til at anmelde terroreren. Kan samtalerne anvendes som bevis i en sag mod B og C? Forf.: Ja ad B, som selv kan sigtes for en *Katalogtat*, nej ad C, p. 387.

I disse og et utal af andre tilfælde, hvor politiet ved et lovligt straffeprocessuelt indgreb opnår oplysninger udover det formål, som oprindelig legitimerede indgrebet (definition p. 151), foreligger et såkaldt tilfældighedsfund, hvor spørgsmålet opstår, om dette kan anvendes udover det oprindelige formål, eller om der gælder et *Verwertungsverbot*, eventuelt endog *Fernwirkung*, dvs. at fundet uden klar hjemmel hverken kan udnyttes direkte eller som udgangspunkt for yderligere efterforskning, fra amerikansk teori og praksis kendt som *the fruit of the poisoned tree*, hvilket forf. med en del af teorien har en snigende sympati for, p. 269 ff., om end formentlig uden støtte i praksis. Efterhånden som læseren kæmper sig igennem denne vanskelige fremstilling, tegner der sig et klart billede, kulminerende i værkets slutning p. 388, hvorefter der kræves lovhjemmel ikke blot for ethvert indgreb i sig selv, men for enhver udnyttelse af de ved indgrebet indvundne beviser, som ikke fremgik af det tilkendegivne formål derved. Bevisudnyttelse er i sig selv et indgreb og kræver som sådant lovhjemmel (p. 376). Ved den bekendte Folketællingsdom er der opstået en ret for individet til selvbestemmelse over sine personlige data (p. 357), hvilket må beskytte imod enhver udnyttelse af indvundne beviser uden lovhjemmel. Når lovgiver ikke engang må delegerer magten til middelbart demokratisk valgte organer, må det være forbudt for dommeren, *der Rechtsanwender*, som står på det laveste demokratiske trin, at anvende analogi eller udfyldning af lovens huller gennem påberåbelse af *ratio legis* (p. 307). Grundlovsbeskyttelse er udgangspunkt, hvorfor indgrebet kræver hjemmel, ikke omvendt som måske antaget i praksis (p. 185). Forf. vil endog begrænse overførsel af data mellem politiets forskellige afdelinger, således at hvor ordenspolitiet præventivt overvåger en sportskamp for at hindre uroligheder og herunder konstaterer et overfald på tilskuerpladserne, må dette bevis ikke videregives til kriminalpolitiet til retsforfølgning af den for volden skyldige (pp.

126 og 386); dansk praksis er ikke tilsvarende tilbageholdende. Det synes også som om forf. anser et DNA-register med henblik på opklaring af endnu ikke begåede forbrydelser – hvilket jo var et af de væsentligste formål ved oprettelsen af det tilsvarende danske register – som *gegebenenfalls rechtswidrig* (p. 160 ff.), da disse oplysninger, der har udtømt deres anvendelse i den oprindelige sag, i relation til senere sager må betragtes som tilfældighedsfund.

En svaghed ved fremstillingen er, at medens forf. grundigt redegør for egen stillingtagen og teorien i øvrigt – *Jens Dallmeyers* doktrin, *die Strengbeweislehre*, nævnes med tilslutning p. 198 ff. – er fremstillingen af retspraksis tyndere. Forf. nævner en dom fra 1972, som tillod vid udnyttelse af tilfældighedsfund ved aflyttede telefonsamtaler og kritiseredes voldsomt i teorien, men affærdiger den senere finjustering i retspraksis i en enkelt fodnote og en konstatering, at teoriens virkning på praksis er begrænset (p. 83 ff.), hvor en nøje redegørelse for den senere praksis ville have været nyttig for den læser, der ikke har dommene inden for rækkevidde. De modstående synspunkter, særlig afvejningslæren (p. 196), hvor indgrebets voldsomhed og bevisets betydning og nytteværdi indgår som vægtlodder – i ikke ringe grad praksis' holdning – og den hypotetiske gentagelses princip (p. 212 ff.), hvor kriteriet for udnyttelsen af tilfældighedsfundet er, om også den anden overtrædelse kunne have begrundet indgrebet, jf. dansk rpl. §§ 789 og 800, citeres loyalt, men de domme, som måtte have anvendt disse principper, nævnes kun ved angivelse af deres sidetal i de store tidsskrifter, særlig NJW, uden nærmere drøftelse, hvorimod forf.s og anden teoris afvisning af disse principper får megen plads.

Ikke uinteressant er det første lange retshistoriske kapitel, hvor forf. forsøger at godtgøre, at den vide udnyttelse af tilfældighedsfund ikke som ellers normalt antaget er det historiske udgangspunkt, snarere tværtimod. Det makabre eksempel er torturen som nærmere reguleret særlig i den berømte lovbog *Carolina* fra 1532 (pp. 16 og 22), som kræver stærk mistanke mod den sigtede (muligt beviser, som i dag ville være tilstrækkelig vægtige til domfældelse også mod sigtedes benægtelse, min bemærkning), således at torturen "kun" skal bestyrke eller afkræfte denne mistanke, men ikke må gå *ins Blaue hinein*, dvs. at hvis den sigtede under torturen tilstår ikke blot den relevante forbrydelse, men også yderligere forbrydelser, må disse tilståelser ikke anvendes; de anses som tilfældighedsfund, der ikke må udnyttes. Sammenligningen mellem tortur på Carolinas tid og telefonaflytning i dag (p. 44) forekommer dog søgt.

En ikke-tysk processualist, som forsker i behandlingen af tilfældighedsfund, som i dansk ret lever lidt af en skyggetilværelse jf. dog de ovennævnte rpl. §§ 789 og 800, vil have megen glæde af de grundige teoretiske udviklinger i dette værk, hvorimod den, der ønsker fyldestgørende oplysninger om tysk ret *de lege*

lata, langt fra er tilstrækkelig hjulpet. Den prospektive læser advares dog om, at abstraktionsniveauet er meget højt, og at dybtgående udbytte af værket kræver særdeles god beherskelse af det tyske sprog, som i betydelig grad afsløres som *die Sprache der Denker!*

Peter Garde

Fhv. kriminaldommer i Hillerød

B. E. Arrigo & C. R. Williams (eds.), Philosophy, Crime, and Criminology. University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 2006, (291 sider).

Kriminologi og filosofi har ikke noget med hinanden at gøre. De to discipliner eksisterer ganske uafhængigt. På universiteter huses fagene derfor rimeligt nok forskellige steder. Og studerende der uddanner sig i kriminologi, kan normalt gennemføre deres studier uden på noget tidspunkt at blive introduceret til filosofiske overvejelser.

Med disse påstande åbner Arrigo & Williams den længere introduktion til antologien *Philosophy, Crime, and Criminology*. Givet bogens titel, kommer det dog ikke som den store overraskelse, at de indledende konstateringer blot bliver brugt som afsæt for efterfølgende afvisning. Den faglige adskillelse mellem filosofi og kriminologi er kun tilsyneladende og den *de facto* studiemæssige separation af fagene derfor heller ikke ønskværdig. Kort sagt er sigtet med bogen at illustrere, at kriminologi og filosofi er fagområder, der er vævet sammen på en lang række punkter.

Indledningsvist giver de to redaktører en oversigt over, hvorledes filosoffer gennem filosofiens historie har forholdt sig til spørgsmålene om, hvad forbrydelse er, hvorfor nogle personer begår forbrydelser, samt hvorledes samfundet bør respondere på sådanne uønskede handlinger. På baggrund af opfattelsen, at en person der har indsigt i det gode, også vil det gode, blev forbrydelse i centrale dele af den antikke tænkning udlagt som resultat af uvidenhed. Det middelalderlige syn på forbrydelse som synd mod Gud, ved hvilken der gives efter for lyst, samt oplysningstænkningens fornuftsborne overvejelser om forbrydelse og ikke mindst straf præsenteres kort før de positivistiske strømninger i 1800-tallets slutning, ved hvilke kriminologien skiller sig ud fra filosofien for at blive en selvstændig empirisk videnskab. Ordet "kriminologi" benyttes første gang af filosofen Raffaele Garfalo i 1885.

Som antydnet, er den efterfølgende adskillelse af filosofien og kriminologien dog ikke indholdsmæssigt velbegrundet. Tværtimod hævder Arrigo & Williams, at kriminologien ikke kan undvære filosofiske overvejelser, hvis den skal kunne

nå sine såvel ”proklamerede som uproklamerede mål” (p. 15). Med udgangspunkt i den traditionelle opfattelse, at filosofi bl.a. opstår, når de begreber der benyttes indenfor et forskningsfelt, i sig selv gøres til genstand for undersøgelse, hævdes det, at en ”filosofisk kriminologi” er mindre interesseret i fx kriminalitetsrater, end i hvorledes sådanne rater forudsætter definitioner af kriminalitet, samt at den vedrører de teoretiske/metodologiske overvejelser, der ligger til grund for måling og tests af kriminologiske hypoteser. Redaktørerne er endvidere af den overbevisning, at kriminologien har afgørende berøringsflader med flere af filosofiens traditionelle discipliner, nemlig både ontologi, erkendelsesteori, etik og æstetik. Dermed er der givet en simpel struktur for de efterfølgende otte kapitler, der rummer to bidrag inden for hver af disse fire discipliner.

De første to kapitler af B. A. Arrigo og J. Klein & L. S. Chancer angår altså ontologi og forbrydelse og behandler henholdsvis spørgsmål om, hvorledes sproget kan skabe virkelighedsbilleder og benyttes som et middel til dominans, samt hvorledes forventning om maskulinitet – ”boys are boys” – er med til at forme synet på fx vold i skolen eller vold i hjemmet, således at udøverne fremstår som mindre dadelværdige. De to erkendelsesteoretiske bidrag har rimeligt nok fokus på viden og videnstilegnelse. R. Lippens anskuer kriminologisk viden som en slags social praksis med paralleller til ritualer i stammesamfund. Og B. DiCristina leverer en introduktion til traditionelle videnskabsteoretiske grundbegreber såsom induktion, falsifikation, teoriladethed, sandhed med flere. Herefter følger de to kapitler rubriceret under overskriften ”etik og forbrydelse”. Bidragene – der ligger indholdsmæssigt i forlængelse af hinanden – kan dog ikke siges, at have meget at gøre med det traditionelle etiske kardinalspørgsmål om, hvordan man bør handle. Det der er i fokus, er i stedet spørgsmål om, hvordan kriminel adfærd kan forstås. Etik udlægges af forfatterne C. R. Williams og D. Milovanovic som en værdiorienteret måde at opleve og styre sit liv på, og på denne baggrund analyseres forbrydelse ud fra oplevelse af frihed. De afsluttende to afsnit angår forbrydelse i æstetisk belysning. Kapitlet af M. Brown tager afsæt i Foucaults begreb om ”forbrydelsens æstetik” og prøver at vise, at der i straffens usynliggørelse – sådan som den beskrives af Foucault – ligger et element af sublimering. Endelig giver J. Ferrell en præsentation og diskussion af ”cultural criminology” og dennes udlægning af kriminelle subkulturer som æstetiske fællesskaber, holdt sammen af en særlig stil og et sæt af symboler.

Givet redaktørernes indledningsvist proklamerede påstand om, at filosofien er nødvendig for kriminologien, kan bogen ikke siges at være optimalt udformet. Det ønskværdigste havde været, at der under hvert af de nævnte filosofiske områder var givet en klar beskrivelse af, hvorfor og på hvilke måder filosofiske overvejelser er af nødvendighed for kriminologien. Som redaktørerne dog selv antyder, er det

ikke det, de har formået med værket. Der er alene tale om bidrag som – måske nogle steder oven i købet lidt søgt – kan placeres under de nævnte hovedafsnit. Men en præcis angivelse af hvad det er for ontologiske spørgsmål, kriminologien rejser, hvad det er for præcise erkendelsesteoretiske forudsætninger kriminologer må gøre sig osv., leveres altså ikke.

Hvem henvender bogen sig så til? Efter min vurdering ikke filosoffer. Det kommer sjældent bag på filosoffer, at der under forskellige videnskabelige discipliner ligger en lang række basale antagelser, som kan gøres til genstand for videnskabsteoretisk og filosofisk diskussion. Om den på vellykket vis vil formå at fange kriminologers interesse, er for mig at se mere uklart. Klart er det dog, at hvis man foretrækker en præcis og argumenterende fremstilling, da vil man næppe føle sig synderligt tiltrukket af den stil, hvori hovedparten af kapitlerne er skrevet. Snarere end at formå at overbevise kriminologer og andre der eventuelt måtte have deres tvivl om filosofiens værd for deres fag, vil jeg tro, at bogen hovedsageligt vil have relevans for læsere, der i forvejen har snæver interesse for de udvalgte emner, der behandles i de enkelte kapitler.

Jesper Ryberg

Roskilde Universitet

Lin Nordqvist: Strategier mot fotbollsrelaterede ordningsstörningar. En kunskaps-sammanställning. Brottsförebyggande rådet 2008.

Alt imens den danske debat om fodboldoptøjer blandt politikere og andre interessenter er præget af moralsk panik, er det misundelsesværdigt at se, hvordan man griber sagerne an i Sverige. I stedet for at efterspørge en undersøgelse af brugen af paintball pistoler til hurtigt at få ramt på ”hooligans”, som en dansk politiker efterspurgt i Folketinget i 2006, har man i det Brottsförebyggande rådet lagt sig i selen med en mere langsigtet og holdbar løsning. Her har man samlet en række interessenter fra idrætsorganisationerne, politiet og kommuner samt forskere. Målet er at lave en *vidensbaseret*, koordineret indsats til forebyggelse af fodboldoptøjer. Denne rapport er resultatet af de indledende sondringer af områder, hvor man allerede nu kan komme med anbefalinger, og hvilke områder der kræves mere forskning på. Rapporten er bygget op omkring litteraturstudier i kombination med indspark fra tre ekspertseminarer, som det Brottsförebyggande rådet var vært for i forbindelse med udarbejdelsen af rapporten. Rapporten balancerer flot de to typer af kilder og det er forfatterens fortjeneste, at man som læser hele tiden er på linje med, hvilken type kilde, teksten baseres på.

Rapportens opbygning er kort fortalt nogle indledende kapitler om metode, definitioner af begreber og en introduktion til den svenske supporterkultur.

Herefter følger en gennemgang af fodboldrelaterede problemer. Problemerne og deres omfang beskrives separat, så f.eks. slagsmål udenfor, indenfor og på vej til og fra stadion beskrives særskilt. Efter gennemgang af hvert problem følger en fremhævet kasse med kendte tiltag og løsningsmodeller. Med denne opdeling får forfatteren fremhævet den centrale pointe, at der ikke findes et universalredskab (f.eks. i form af en "hooliganlov" eller lignende), som kan virke som løsning på alle fodboldrelaterede problemer.

Efter gennemgangen af fodboldrelaterede problemer følger to kapitler, hvor der ses nærmere på tiltag i hhv. Sverige og resten af Europa. Tiltagene inddeles i sociale, situationelle og repressive tiltag. Denne opdeling tjener til tydeliggørelse af, at tiltag på dette område ikke per se behøver være repressive. Og som gennemgangen viser, er der også en række lokale tiltag, som med fordel kunne udbredes til andre regioner og lande.

Efterfølgende fremføres et forslag til en fremtidig strategi på området, hvor rapportens mest nytænkende forslag består i at sætte en uafhængig person i spidsen for en koordineret indsats. En af vedkommendes hovedopgaver vil blive at få de forskellige interessenter til at få et "samsyn", så alle parter trækker på samme hammel.

Afslutningsvist foreslås en fremtidig forskningsstrategi, som bl.a. skal frembringe viden om problemets omfang, samspillet mellem politi og supportere samt medierne rolle.

Rapporten er med sine 92 sider hurtigt læst og er så rig på perspektiver og nuancer, at den kunne tjene som idékatalog for en række interessenter, herunder politikere, klubber og politiet.

Jonas Havelund
Århus Universitet